

DEELgenoot



Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 109

NAJAAR 2025

Agenda 2025-2026

- Zaterdag 15 november t/m zaterdag 14 februari 2026
Expositie schilderijen Sipke van der Schaar*
- Zaterdag 21 februari t/m zaterdag 16 mei
Expositie schilderijen Jan Schonk*
- Maandag 23 maart
Jaarvergadering HKB*
Aanvang 14.30 uur
- Zaterdag 4 april
Dorpswandeling o.l.v. Frans Ruijter
Aanvang 14.30 uur. Startpunt Brinklaan 4^A
- Zaterdag 23 mei t/m zaterdag 22 augustus
Expositie schilderijen collectie gemeente Blaricum*

*Locatie van deze activiteiten:
Achter de Deel, het HKB onderkomen
Brinklaan 4^A, Blaricum

Actuele informatie vindt u op
www.historischekringblaricum.nl



De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen woensdags van 14.00-16.00 uur en zaterdags van 14.00-16.00 uur. De toegang is gratis**.

**Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 5,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkblaricum.nl

VOORPAGINA: *Molen van Hendrik Vos, gesloopt in 1928.*



DEELgenoot 109

Najaar 2025

Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde	3260
Mosselweg 1 en 3.....	3262
Nieuwe aanwinsten.....	3266
Blaricummies: de Kokjes	3268
Katalin Maria Kis: niet 'de vrouw van'	3279
Blaricum in 1925	3286
Sipke van der Schaar (deel 5).....	3294
Flitsen uit de geschiedenis van de Hervormde Kerk.....	3303

Bestuur

<i>Voorzitter:</i>	J.A.M. Vos, Driftlaan 35
<i>Secretaris:</i>	P. Klaver, Tweede Molenweg 16
<i>Penningmeester:</i>	P. van den Breemer
<i>Leden:</i>	R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull
<i>Ere-lid:</i>	A.J.G. Lindeman
<i>Leden van verdienste:</i>	J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum
E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07

ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

In de editie die voor u ligt, vindt u onder andere een bijdrage van Ron van den Berg over Vegetarisch Pension Kokje en een artikel over oud plaatsvervangend gemeentesecretaris Van der Goot.

Overigens blijft het een beetje een probleem om op tijd voldoende kopij bijeen te verzamelen om voor u een goed verzorgde *DEELgenoot* voor te scho-
telen. Dus hierbij nogmaals de oproep; voelt u zich geroepen, aarzel niet en kom met uw verhaal naar de redactie.



Erfgooiersbeeldjes

Sinds we in 2022 gestart zijn met de verkoop van de bronzen Erfgooiersbeeldjes zijn er tot nu toe 43 stuks verkocht. We hebben met brongsieterij Steylaart in Balk nieuwe afspraken gemaakt betreffende de leveringen. Daardoor is de levertijd aanzienlijk verkort. Het beeldje, 29 cm hoog en donker gepatineerd, inclusief marmeren sokkel, is nog steeds verkrijgbaar. Onze verkoopprijs bedraagt € 375.-.

Tentoonstellingen

Na de expositie over de Blaricumse winkeltjes waren op 27 en 28 september de **Blaricumse Atelierdagen**. In ons onderkomen exposeerden Gerard Klein, Margot Pistor en Joep Vos. Gedurende deze dagen waren er 450 bezoekers. De drie exposanten waren bovendien zeer tevreden over de verkoop van schilderijen en beelden. Deze tentoonstelling is nog te zien tot zaterdag 8 november, elke woensdag- en zaterdagmiddag van 14.00-16.00 uur.

In een aantal eerder verschenen *DEELgenoten* stond telkens een artikel over de **kunstschilder Sipke van der Schaar**. In deze editie staat het



Schilderij Middenweg 8 - Sipke van der Schaar.

laatste deel, geschreven door Bernadine Ensink (kleindochter van de schilder). Als afsluiting exposeren we vanaf 15 november tot en met medio februari 2026 schilderijen en tekeningen van deze schilder die geruime tijd gewoond en gewerkt heeft in Blaricum.

Vanaf medio februari tot medio mei exposeren we schilderijen van de **kunstenaar Jan Schonk**. Hij is vooral bekend om zijn prachtige landschappen en luchten rondom Blaricum.



Schilderij van de kunstenaar Jan Schonk.

Wandelingen

Met enige regelmaat wordt er door ons dorp gewandeld onder de kundige leiding van Frans Ruijter. Tot nu toe zijn er vier dorpswandelingen geweest met in totaal 63 deelnemers. De dorpswandeling van 4 oktober jl. is helaas komen te vervallen wegens de matige weersomstandigheden.

Beeldbank

In de maanden maart en april is de hoognodige vervanging van de software van de beeldbank gerealiseerd. Een kostbare maar noodzakelijke ingreep vanwege het feit dat de oude software niet meer werd ondersteund en daardoor niet meer goed werkte. Na enige opstartproblemen bij het plaatsen van foto's en invoeren van tekst draait het systeem weer op volle toeren. Inmiddels staan er zo'n 13.000 afbeeldingen op de beeldbank.



Het bestuur wenst u veel leesplezier.



Mosselweg 1 en 3

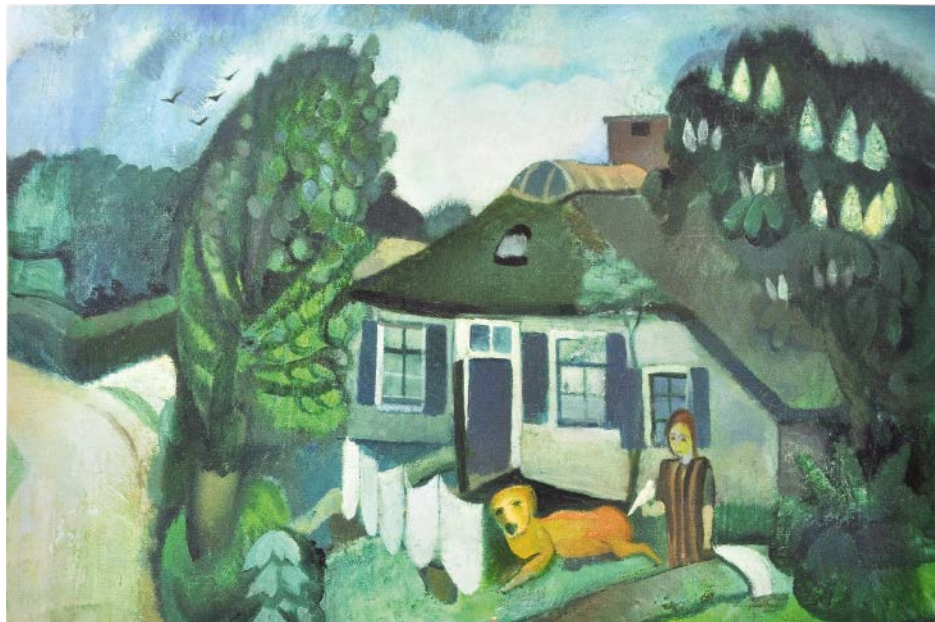
Elk huis, groot of klein, heeft zijn eigen geschiedenis en bijzonderheden en soms is het aardig om het één en ander daarover te vertellen. Zo ook met de twee onder één kap woning aan de Mosselweg. Een weg die vernoemd is naar de violist concertmeester Max Mossel.

Eind jaren dertig was Gerard Ploeger sr. onderwijzer op de Openbare Lagere School die toen nog gevestigd was aan de Schoolstraat waar tegenwoordig het dorps huis de “Blaercom” staat. Toen meester Ploeger trouwplannen kreeg, werd naarstig op zoek gegaan naar woonruimte. Via ,via had hij te horen gekregen dat Bert Robbe, destijds een bekende zanger bij de radio en bewoner van Mosselweg 1 ging verhuizen naar Laren. Verdere informatie, verkregen van de familie W.G.F. Oversteegen van de kunsthandel aan de Huizerweg 5, leerde dat mevrouw Jo Kruyder-Bouman eigenaresse was van zowel Mosselweg 1 en 3. En, niet geheel onbelangrijk, dat ze verlangde dat Ploeger zich persoonlijk moest komen voorstellen. Dus ging meester Ploeger op de fiets naar Amersfoort, haar woonplaats. Uiteindelijk kreeg Ploeger te horen dat hij het pand Mosselweg 1

kon huren. Voorwaarde was wel dat dhr. Oversteegen, dhr. Kranen (hoofd van de Openbare School) en dhr. Faber voor hem financieel garant moesten staan. Zo kwamen Gerard en Coby Ploeger in 1941 terecht in het huis op Mosselweg 1. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is het ook nog een veilig onderduikadres geweest voor Joodse vrienden. Het straatnaambordje aan het Fransepad hadden ze verwijderd. Zodoende had niemand enig benul van het kleine straatje. Na een plezierige woontijd waarin hun drie kinderen werden geboren, verhuisden ze in 1955 naar de Stachouwerweg. Op Mosselweg 3 woonden tot 1934 Herman en Jo Kruyder. Beiden waren kunstschilders.

Herman Justus Kruyder

Kruyder werd geboren op 7 juni 1881 in de Lage Vuursche (gem. Baarn) en is overleden op 29 april 1935 te Amsterdam. De schilder woonde en werkte in Baarn, Wormerveer, Delft, Haarlem (ca. 1910), Heemstede, Bennebroek, Blaricum tot 1934 en daarna in Amsterdam. Hij was leerling van C.E. van Dapperen te Baarn, te Wormerveer bij een huisschilder, te Delft bij glazenier dr. J. Schouten, te Haarlem op de Kunstnijverheidsschool onder leiding van H.M. Krabbé.



Mosselweg 3 met gele hond. Schilderij Herman Kruyder.

Kruyder schilderde, aquarelleerde, tekende, etste, lithografeerde enz. Hij werkte eerst impressionistisch, daarna (circa 1914) expressionistisch (aquarellen 1e Wereld Oorlog), kort daarna in 1915/16 zijn visie van het paradijs, na 1919 vernieuwde vormen van figuren, vooral de psyche van de mens. Eén van zijn bekendere werken is het schilderij van 'de gele hond' waarop de boerderij van Marie van Pé te zien is.

Johanna Laura (Jo) Bouman

Jo Bouman werd geboren op 6 april 1886 te Amsterdam. Ze woonde en werkte in Amsterdam, Laren, Blaricum tot 1934, Bloemendaal, Amsterdam (1934-1940) en daarna in Amersfoort.

Jo was leerlinge aan de Rijksacademie te Amsterdam (1904-1908) onder leiding van A. Allebé, C.L.

Drake en N. van der Waay. Daarna leerlinge aan de Kunstnijverheidsschool te Haarlem (1909-1912) onder leiding van J.J. Lebau en F.T. Grabijn. Ze behaalde M.O. tekenen en heeft van 1912-1916 les gegeven op de Dagtekenschool voor Kunstambachten te Amsterdam. Jo schilderde, aquarelleerde, tekende (pastel) en etste landschappen, exotische landschappen, bloemen, portretten (w.o. zelfportretten) en composities met aquarium motieven.

Ze heeft ook kinderboeken geïllustreerd. Jo was lid van 'De Onafhankelijken' te Amsterdam, lid van 'De Ploeg' en het Amersfoorts Kunstenaars Genootschap.

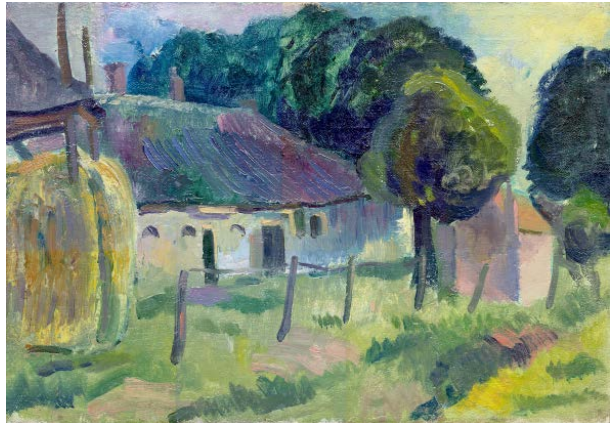
In het atelier van Mosselweg 3 heeft ook nog enige tijd Wies Broekman, dochter van de schilder H.J. Broekman, gewoond. Later werd de familie Van Eck de bewoner.



Herman Kruyder en echtgenote Jo Bouman.

Willem van Eck

Willem werd geboren te Gorinchem op 17 juli 1901. Na zijn schooltijd begon hij zijn opleiding tot fotograaf in Breda en Den Haag. Zijn grote interesse in de schilderkunst zette hem aan tot het nemen van schilderlessen. In Den Haag kreeg hij les van J.J. Jole. Hij werd lid van 'De Onafhankelijken', maar is uitgetreden in 1941 in verband met de verplichte ondertekening van de 'Kultuurkamer' die door de Duitse bezetter was ingesteld. Willem woonde en werkte in Gorinchem, Den Haag tot 1933, Amsterdam en daarna sinds 1942 te Blaricum. Hij schilderde en tekende stillevens, portretten en bloemen. Willem overleed op 16 februari 1979 te Blaricum.



Boerderij Bakker, Willem van Eck.

(Pas)fotograaf

Naast kunstschilder was Willem van Eck zoals blijkt uit het bovenstaande ook fotograaf. In het atelier had hij zijn opname- en afwerkgedeelte. Als je in de jaren vijftig en zestig een pasfoto moest hebben voor paspoort of rijbewijs dan ging je naar Van Eck, een begrip in Blaricum. Je nam plaats in de hoek van het atelier op een minuscuul houten stoeltje en moest kijken naar het kleine raampje rechtsonder het grote atelierraam. Dat was toen de juiste houding voor een goede pasfoto. Met een houten platencamera en een groot zwart doek over zijn hoofd maakte hij de opname op een 6 x 9 negatief.

De man heeft op deze manier honderden pasfoto's gemaakt van menige Blaricummer. Eind jaren negentig heeft zijn zoon Dirk-Jan het hele negatiefarchief overgedragen aan de Historische Kring. Enige tijd daarna heeft de Kring er een uitgebreide expositie aan gewijd.

Op BeeldBankBlaricum.nl kunt u dit archief, met pasfoto's van Blaricummers die in het verleden bij Willem van Eck voor de camera hebben gestaan, inzien.

Bron: Pieter Scheen Lexicon.

Nieuwe aanwinsten

Er heerste in de afgelopen maanden beslist geen opruim woede in de Blaricumse huizen. Er zijn slechts een zevental schenkers deze keer. Bijzonder was de schenking door Gooisch Gemak van een miniatuur replica van de Gooische Stoomtram, vervaardigd door wijlen Mark van Baars uit Laren. Het trammetje, ook wel de Gooische moordenaar genoemd vanwege de vele dodelijke ongelukken, reed van Hilversum via Laren, Blaricum, Huizen, Naarden en Muideren naar Amsterdam in de periode 1882 tot en met 1947.



839 – Gooisch Gemak

Miniatuur replica Gooische Stoomtram, glazen ovaal van het tolhuis aan de Huizerweg.



840 – Dhr. M.A. Tellier

Timmermanskist met gereedschappen.



841 – Dhr. P. Mariëtte

Diverse boeken, krantenartikelen en documenten.



842 – Mevr. J.J. ter Weijden
 12 afdrukken van A.G. Mangold en
 1 afdruk Bob ten Hoop.



842

843 – Fam. Veltman
 Zilveren theelepeltje
 met korenbloem.



843



841



842

844 – Mevr. A. Jansen
 Drie ingelijste afbeeldingen
 van Blaricum.



844

845 – Dhr. R. Kots
 Schilderij Jac. Koeman.



845

846 – Dhr. P.J. Woortmann
 Schilderij Dorpskerk.

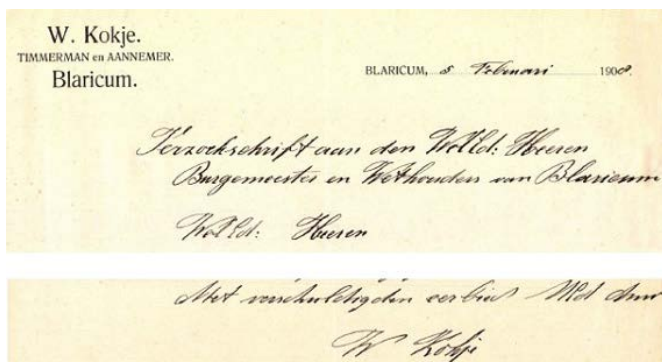


846

Blaricummers: de Kokjes

Het was op 8 mei jl., bij de onthulling van Stolpersteine voor het echtpaar Lopes de Leão Laguna- Asscher¹ voor hun voormalige woning aan de Zwaluwenweg, dat de naam weer eens door mijn hoofd ging: Kokje, de aannemer die dit imposante ‘zomerhuis’ bouwde, naar ontwerp van architect en eerste bewoner C.G. Blok.

In prachtig handschrift vroeg Kokje op 8 februari 1908 de bouwvergunning ‘op een stuk grond aan den Torenlaan’ aan. Zie hier kop, aanhef en ondertekening van het ‘Verzoekschrift’.



Kokje dus, Wieger Kokje, geboren in Lemsterland op 22-10-1874² als vijfde kind van Pieter Sipkes Kokje en Gatske Jacobs Bakker. Wieger is nog geen jaar oud als zijn vader in 1875 overlijdt. Vanaf dan wordt aan zijn voornaam ‘Pieters’ toegevoegd. Al vrij snel trouwt moeder Gatske met de 20 jaar oudere touwslager Andries Riemersma die daarmee Wiegers stiefvader wordt.

In mei 1897 verlaat Wieger het ouderlijk huis in Lemmer en vestigt zich in Laren. Lang woont hij daar niet: al gauw verhuist hij naar Amsterdam, gaat voor korte tijd terug naar zijn moeder en stiefvader in Lemsterland om in 1900 weer in Amsterdam te gaan wonen, aan de Eikenweg daar. Uit de ondertekening van twee ingezonden brieven in ‘De Vrije Socialist’, gedateerd 25-8 en 5-9-1901, blijkt dat Kokje in die tijd in Blaricum woont. De eerste brief behelst een waarschuwing voor iemand die zijn huishoudster, Hilda Jonkman³, slecht heeft behandeld. Kokje neemt het voor de vrouw op. In de onverkwikkelijke maar vermakelijke discussie tussen Kokje en de adverteerder, met gescheld over en weer, merkt die laatste op: ‘Kokje verkeert of vrijt met een zekere juffrouw Visser, en dit meisje is een kennis, of misschien een vriendin, van Hilda Jonkman’. Zo ging en kon dat kennelijk in die tijd, in de krant. De ‘juffrouw Visser’ uit het

citaat moet Trijntje Visser zijn geweest, Kokjes toekomstige echtgenote met wie hij in 1901 dus al ‘ging’. Hij zal haar in Amsterdam hebben leren kennen en mogelijk was het om haar dat hij van Blaricum naar Amsterdam terugging. Daar trouwde het stel op 3 september 1902 en daar ook werden hun kinderen Maarten en Susanna geboren. In 1904 verruilt het kleine gezin Kokje-Visser Amsterdam voor Blaricum, Meentweg 13. Wieger vestigt zich als timmerman waarbij hij kort samenwerkt met de eveneens uit Lemmer afkomstige timmerman Bernardus Nijholt.

NIJHOLT EN KOKJE,
Timmerlieden en Metselaars,
te Blaricum,
 belasten zich met het ontwerpen en maken
 van alle voorkomende bouwwerken.

Het Volk 5-2-1905.

Op beeldbankblaricum.nl is het in 1904 naar hun plannen gebouwde dubbele huis Mosselweg 30-32 te zien, met loggia's op de verdieping: Pension Kokje. Na 1905 verschijnen er geen gezamenlijke advertenties meer en adverteert Kokje alleen, als timmerman/aannemer. Samen met kunstschilder Hermann Heijenbrock bouwt hij diens ‘Huiuze Fluos’ aan de Melkweg. Torenlaan 41 (later vernummerd tot het in de inleiding genoemde Zwaluwenweg 26 (nu 28) is

Gunning. — De uitbreiding en verbouwing van het landgoed Jagtlust onder leiding van den architect Wouter Hamdorff, is opgedragen aan den aannemer W. Kokje, alhier.

De Bel 19-12-1924.

eveneens van Kokje die veel later, in 1924, de uitbreiding van het befaamde Jagtlust aan de Eemnesserweg realiseert. In de eerste helft van de jaren dertig tenslotte, doet hij de herbouw van ‘De Zeven Linden’ aan de Angerechtsweg, bekend als atelier van onder anderen Hein en Epi van de Velde-van Brussel en van de gebroeders Dooijewaard.

Wieger Kokje, hier op een pasfoto uit 1923⁴, was enige tijd penningmeester van de Ned. Aannemersbond afd. Laren-Blaricum. Dat was hij ook van de Larense Schaakclub (tot 1924) waarvan hij en zijn zoon Maarten lid waren. Achterkleindochter respectievelijk kleindochter Saskia Wallenburg weet te melden: ‘Vader Wieger schaakte -in Hamdorff in Laren -veel met bekende kunstenaars als Dooijewaard, Heijenbrock en Mondriaan. In ruil voor klussen aan hun huizen kreeg hij diverse schilderijen. Het schilderij ‘Herfst’ van Mondriaan kwam daardoor in het



Wieger Kokje.

bezit van de familie Kokje. Het was een nogal somber werk en is verkocht voor het in die tijd niet onaardige bedrag van meer dan 1000 gulden. Daarvan zijn Maarten en Nellie (Wiegers zoon en zijn vrouw; RvdB) in 1967 naar Israël geweest'. In politiek opzicht waren Wieger Kokje en zijn vrouw, over wie verderop meer, uitgesproken 'rood'. Wieger verkeerde in kringen van Professor van Rees en was dan ook, zoals daar gebruikelijk, geheelonthouder, lid van wat nu nog altijd De Blauwe Knoop wordt genoemd: de Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken. En om het beeld compleet te maken -en dat hoorde er in die kringen ook bij- hij was 'sterk pacifistisch. Maar toen hij in Amsterdam de razzia's zag, wilde hij gelijk dat hij een geweer had', aldus kleindochter Mascha.

Dat Wiegers vrouw Trijntje/Cato ook nog eens -dat zit in dezelfde rode hoek- een vegetarisch restaurant/pension runde, was in Blaricum reden om hun kinderen na te roepen: 'plaaantuhvreter', lellukuh socialist'. Op de Larense Montessorischool waar ze naartoe overstapten, hadden ze daar minder last van: daar waren meer gelijkgestemden te vinden.

Wieger (Pieters) Kokje overleed, 64 jaar oud, op 24 september 1939 in Blaricum waar hij op De Woensberg werd begraven.



Wieger Kokje met zijn zoon Maarten (beiden staand). Zittend in het midden Wiegers echtgenote Trijntje Kokje-Visser, rechts Maartens echtgenote Nellie Kokje-Kaiser en op de voorgrond Susanna Kokje. De jongen/man links is waarschijnlijk Gerolf Strohmaier, afkomstig uit Duitsland of Oostenrijk, door de Kokjes opgenomen om na de oorlog -de Eerste Wereldoorlog- aan te sterken. Aan de gezichten te zien een serieuze zaak, zo'n gezinsfoto...

Trijntje (Cato) Kokje-Visser

In september 1902 was Wieger Kokje dus getrouwd, en wel met de op 3 augustus 1874 in Witmarsum geboren Trijntje Visser, dochter van Hidde Jans Visser en Sjoerdje Polstra.

Cato, heette ze in de wandeling. Toen ze Wieger ontmoette woonde ze, met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, in Amsterdam. Ze was daar in 1897 vanuit Sneek naartoe gekomen en werkte er als dienstbode. Onder meer aan het Sarphatipark bij de familie Ploos van Amstel. Het was, om nog eens een oude uitdrukking te gebruiken, een ‘moetje’. Haar eersteling, Maarten, was al op komst. In 1904 zou zijn zus Susanna volgen.

Nadat ze zich in augustus 1904 met Wieger, Maarten en de krap drie maanden oude Susanna in Blaricum had gevestigd (op Meentweg 13, later op Meentweg 15) en Wieger zijn bedrijfje van de grond probeerde te krijgen begon ze aan Mosselweg 30-32 in dat door Wieger gebouwde pand een vegetarisch pension waarvoor ze in 1905 en 1906 in ‘Het Volk: dagblad voor de arbeiderspartij’ veelvuldig advertenties liet plaatsen.

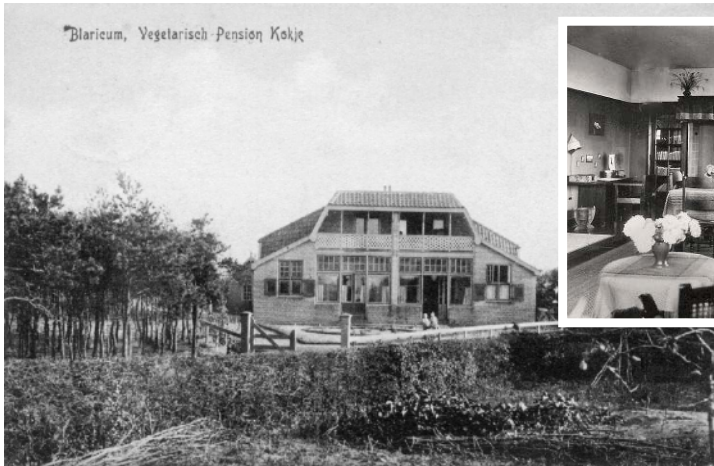


Cato. Foto bij haar paspoortaanvraag op 28-10-1925.

Hoewel haar geboorteakte laat zien dat haar volle en enige naam ‘Trijntje’ was, adverteert ze als ‘C. Kokje-Visser’. Want aan haar echte naam had ze een hekel. ‘Wie noemt zijn kind nou Trijntje?’ had ze weleens uitgeroepen. En daarom liet zij zich Cato noemen, daar kwam die ‘C’ in de advertenties vandaan.

Na 1906 verschenen er geen advertenties meer maar of dat betekent dat het pension ophield te bestaan weet ik eerlijk gezegd niet.

Toen haar man Wieger in 1939 overleed was Cato Kokje-Visser pas (vinden we tegenwoordig) 65. Hertrouwd is ze bij mijn weten nooit. Meer dan 60 jaar had ze in Blaricum gewoond toen ze op 18 februari 1965 overleed. Ze werd bij haar man op ‘De Woensberg’ begraven.



Cato's 'Vegetarisch Pensjon Kokje' aan de Mosselweg, gebouwd door Wieger Kokje.

Maarten Kokje

Op 8 februari 1903 werd Maarten Kokje in Amsterdam geboren als oudste en naar zou blijken enige zoon van Wieger en Trijntje Kokje-Visser. Hij was 1½ toen hij met zijn ouders en kleine zusje naar de Meentweg in Blaricum verhuisde. Hoewel vader Wieger hem natuurlijk het liefst bij hem in het bedrijf had gewild was Maarten vanaf 1929, toen hij slaagde voor het examen bouwkundig opzichter, tot zijn overlijden in dienst van het Provinciale Waterleidingbedrijf Noord-Holland onder meer als technisch hoofdambtenaar en plaatsvervangend districtshoofd. Verder was Kokje, in de jaren twintig/dertig, een gekend korfballer. Met onder anderen Herman, Wim en Grietje Kots speelde hij bij het Blaricumse 'De Gooiers' dat aan de Torenlaan een terrein had. Hij was er ook enige tijd penningmeester. Eind jaren twintig stapte hij over naar eersteklasser D.V.D. uit Amsterdam Oost.⁵ Daarnaast gaf hij training bij de Hilversumse korfbalclub Altius waar hij, 30 jaar oud, de toen 19-jarige Nellië Kaiser leerde kennen. 'Hij fietste nogal eens met mij op naar huis en mettertijd werd het een fijn vaak samenzijn. Hij zaterdag in Hilversum, ik zondags mee naar Amsterdam als hij korfballen moest. Toen ik 22 was zijn we getrouwd, op de 11e van de 11e in 1936. Ik 2x 11 jaar, hij 3x 11 jaar oud'.⁶



Korfbalclub 'De Gooiers' 1e twaalfde. Foto Finson. Staande van links naar rechts de heren: H. Kots, Nic. Bakker, B. Seljoe (aanv.), W. Kots, M. Kokje, A. van Veldhuizen. Zittend de dames: Betje van Veldhuizen, H. Woukamp, G. Kots, A. Slikker, M. Udo de Haan, P. van Dam.

*Naarder Courant 25-10-1924.
Staand tweede van rechts Maarten Kokje;
zittend derde van links Grietje Kots.*

Uit het korbballhuwelijk van Maarten Kokje en Nellie (Cornelia Johanna; Bussum 1914) Kaiser werden drie kinderen geboren: Erik (Blaricum 1938), Marian⁷ (Blaricum 1941; later liet ze zich Mascha noemen en werkte als fysiotherapeute 6 jaar in Israël) en Saskia (Blaricum 1944-2020; begraven bij haar grootouders op De Woensberg). Saskia was al jong lid van de Larens-Blaricumse turnvereniging Vlugheid en Kracht en gaf er later ook les. Hetzelfde, op haar beurt, deed haar dochter met dezelfde voornaam. En die doet dat anno 2025 nog steeds, met veel plezier; ‘tot ik erbij neerval, zoals ze zelf zegt.



1936; trouwfoto's Maarten Kokje en Nellie Kaiser. Herkenbaar is de toegang tot de trouwzaal in het toen vrij nieuwe Hilversumse Raadhuis (1931) van Dudok.

Maar terug naar Maarten Kokje zelf. Sportief gezien van alle markten thuis beperkte hij zich niet tot korfbal. Hij tenniste ook en net als zijn vader schaakte hij bij de Larensche Schaakclub. Bovenal echter, was hij actief in de turnwereld, als secretaris van de Stichtse Turnkring en als ‘de stuwende kracht’ achter de Larens-Blaricumse turnvereniging ‘Vlugheid en Kracht’. Daar, zo schrijft zijn kleindochter, ‘vervulde Maarten vrijwel alle bestuursfuncties, behalve die van voorzitter. Hij hield niet zo van in de schijnwerpers staan. Het nam een groot deel in van zijn leven. Zodanig dat de kasboeken en notulen meegingen op vakantie en het werk ook daar nog doorging. Door al zijn werk voor de club, ging de vereniging meer rond onder de naam Club van Kokje dan Vlugheid en Kracht’. In 1957 kreeg Kokje de Gouden Speld van verdienste van die vereniging en er kwam de Maarten Kokje trofee. Het was begrijpelijkerwijs een bijzonder moment toen die in 1986 werd gewonnen door Maartens kleindochter Saskia Walenburg.

Vanaf de oprichting van Partij van de Arbeid in 1946 was Kokje bestuurslid van de afdeling Blaricum (later: Laren-Blaricum) van die partij. Niet verwonderlijk gezien de politieke kleur van zijn ouders.

Anders dan haar man trad Cornelia Johanna Kaiser, dochter van de uit Frankrijk afkomstige, in 1921 al op 36-jarige leeftijd overleden broodfabrikant Alfred Jean Baptiste Kaiser, weinig op de voorgrond. Er is dan ook niet veel over haar te vinden. Maar, en dat telt, zij en haar man (postuum) werden in 1981 door Yad Vashem allebei onderscheiden als Righteous Among the Nations (Rechtvaardige onder de Volkeren). 'Als doorgangsadres zijn in aanvang van de oorlog diverse mensen in huize Kokje geweest. In 1942 kwamen Emanuel Lopes Dias en zijn vrouw Edith Mosbach bij het gezin Kokje in de onderduik. Emanuel, Manus was zijn roepnaam, speelde samen met Maarten korfbal in Amsterdam. Manus had aan moeder Cato Kokje gevraagd om er te kunnen onderduiken. Zij durfde het niet aan. Maarten bood aldus aan dat Manus en Edith bij hem onderdak konden krijgen. Manus weigerde dit aangezien het gezin Kokje reeds 2 jonge kinderen had (Erik 1938, Marian 1941). Maar Maarten wist Manus te overtuigen omdat anders er toch andere onderduikers zouden komen. Maarten wist aan schapehuiden te komen. Hij maakte de huiden schoon in de schuur. Manus en Edith spinnen dan de wol, maakten er kleding van en die werd verkocht. Van de opbrengst kon eten worden gekocht en wat overbleef werd gespaard.

Na de oorlog hadden Manus en Edith zo een klein startkapitaal voor hun nieuwe bestaan. In 1949 verhuisden zij naar Israël.' Dit nadat ze in 1947 uit het weeshuis in Bussum een joodse oorlogswes hadden geadopteerd: Sarina (Rina; 1942) van Kollem, een van twee dochters van Alexander van Kollem en Saartje Frank uit de Amsterdamse Vrolijkstraat, beiden in mei 1943 in Sobibor vermoord.

De families Lopes Dias en Kokje bleven ook na de oorlog contact houden, tot op de dag van vandaag; over en weer bezochten ze elkaar. Waarbij het bezoek, in 1967, van Maarten Kokje en zijn Nellie aan Israël bekostigd kon worden uit de opbrengst van de Mondriaan waarmee -zie boven- de kunstenaar ooit een rekening van Maartens vader Wieger had voldaan. Het was, in het jaar van zijn overlijden, voor Maarten de laatste maar ook de mooiste vakantie van zijn leven.

9 uur verz. de moeder de opsp van haar schoonzoon EMANUEL LOPES. - DIAS, geb. .dan, 5 - 9 - 04, winkelier en zijn echtgenote EDITH MOSBACH, geb. te Keulen, 22 (D) 27 - 12 - 09, beiden won. Gerd. Doustraat 294 winkel. Zij hebben op 16 dezer m/m 8 uur de woning verlaten, met achterlating van een brief, waarin zij te ~~ken~~kennen geven zich van het leven te berooven. Tel. verzonden. Beiden zijn joden.

Politieregister Amsterdam 18/19 -7-1942; opsporing verzocht van het echtpaar Lopes Dias dat -neem ik aan- op die manier hun vertrek naar hun onderduikadres aan de Meentweg in Blaricum trachtte te verhullen.

Op 15-6-1979 richtte Emanuel Lopes Dias zich tot Yad Vashem met het verzoek om Maarten Kokje (postuum) en zijn vrouw de eervolle vermelding te geven die hen toekwam. Dat hij dat toen pas deed was omdat ‘mijn levensredders’ zoiets



Maarten Kokje. Foto bij zijn paspoortaanvraag op 25-3-1926.

onzin vonden: het was voor hen vanzelfsprekend en geen speciale vermelding waard. In 1981 werd hen die eervolle onderscheiding toegekend.

Hoewel met name over de oorlogstijd, de onderduik, het mogelijk verraad (helaas een steeds terugkerende schandvlek in de Blaricumse oorlogsgeschiedenis) en de (twee) huiszoekingen nog veel meer bekend en te vertellen is moet ik het hierbij laten.

Maarten Kokje overleed op 16 december 1967 in Utrecht en ook hij is begraven op ‘De Woensberg’. Zijn echtgenote overleefde hem zo’n 32 jaar; ze overleed op 7 november 1999 in Blaricum waar ze eveneens op ‘De Woensberg’ haar laatste rustplaats vond.

Susanna (Suze) Kokje

Op 31 mei 1904 werd Susanna Kokje in Watergraafsmeer geboren als naar zou blijken enige dochter van Wieger en Trijntje Kokje-Visser. Ze was net geen 3 maanden oud toen ze met haar ouders en broertje naar de Meentweg in Blaricum verhuisde.

In 1917-1918 stond Suze Kokje een half jaartje ingeschreven op Rustenburgerstraat 439hs in Amsterdam, bij De Groot. Mogelijk was dat vanwege haar opleiding aan de kunstacademie. Hoewel: als 14-jarige? In elk geval keerde ze daarna terug naar haar ouders aan de Meentweg.

In 1930 werd Kokje uit Blaricum uitgeschreven naar Gennep (L), Maria-oord. Dat was een tuberculosesanatorium. In welke hoedanigheid ze daarheen ging weet ik niet. Mogelijk in eerste instantie als patiënte: ze was eerder al eens voor een kuur naar Davos geweest. Maar gezien de tijd die Kokje in Gennep doorbracht, 6 jaar, is aannemelijk dat ze er (ook) gewerkt heeft. Vast staat in elk geval dat ze er patiënten hielp mooie handwerken te maken, mogelijk eerst op de nazorgafdeling van Maria-oord en daarna in het in 1931 geopende, aparte nazorghuis waar aan arbeidstherapie (hoe modern!) werd gedaan. Hoe het zij, toen

Kokje naar Maria-oord vertrok was ze ‘zonder beroep’ om bij terugkomst in Blaricum als beroep ‘ontwerpster’ op te geven. Op dat gebied was ze overigens al eerder bezig: met Grietje Kots samen zette ze zich in 1924 ‘naarstig aan den arbeid’ om een nieuw clubtenu te maken voor de Blaricumse korfbalclub ‘De Gooiers’ waarin zowel zij en haar broer Maarten als Grietje Kots en haar broers Herman en Wim als spelers actief waren.



Suze Kokje. Foto bij haar paspoort-aanvraag op 28-10-1925

In november 1936 keerde Suze vanuit Gennep terug naar haar ouderlijk huis in Blaricum om een paar weken later ‘naar Zuid-Afrika (Kaapland)’ te vertrekken. Op de dag dat dat in de rubriek ‘Bevolkingsopgaven’ van De Bel stond, op 4-12-1936, stond daarin ook dat zich in Blaricum gevestigd had: ‘mej. C.J. Kaiser, echtg. van M. Kokje, van Hilversum naar Meentweg 13’, Suzes kersverse schoonzus dus. De bruiloft in november van dat jaar had Suze dus nog net had kunnen meemaken voor ze definitief uit Nederland verdween. Een soort wisseling van de wacht, daar op de Meentweg.

In Zuid-Afrika zette Kokje een weeffabriekje op waarvoor ze weefgetouwen meenam vanuit Blaricum. Daarnaast werkte ze in Durban onder Indiërs. Het lijkt er sterk op dat ze er verder ging met wat ze eerder in Gennep deed: er was daar ‘een soort sanatorium voor tuberculosepatiënten (...) die woonden in hutten op het terrein met hun gezin en de zieken die goed genoeg waren om iets te doen hielp ze met het vervaardigen van kunstvoorwerpen en handwerken die dan verkocht werden, zodat ze toch zelf iets verdienden’ (Suzes schoonzus Nellie, geciteerd in het boekje dat Saskia Wallenburg maakte voor haar moeder Saskia Kokje).

In ‘Zonneschijn, tijdschrift voor de jeugd’, een tweewekelijkse uitgave van drukkerij Spin in Amsterdam, verschenen in die tijd stukjes van Suze met werkbeschrijvingen voor bijvoorbeeld een boekenrekje, een poppenameublementje en een handwerktas; mogelijk waren dat ook de dingen die ze de herstellende Tbc-patiënten in Zuid-Afrika leerde maken.

In Zuid-Afrika, om precies te zijn in Benoni (Transvaal) trouwde Susanna Kokje, behalve ontwerpster en lerares inmiddels ook journaliste bij een Zuid-Afrikaans weekblad, op 25-10-1944 met Theodoor Johannes Kloppenburg (Amsterdam 31-5-1895), we-

„Suze Kokje deed aardige waarnemingen onder het kevervolkje. Ze stelde ze te boek en teekende er krabbels bij. Zoo ontstond het artikel „de heilige pillendraaier”.

„De heilige pillendraaier” is een levendig geschreven verhaaltje door Suze Kokje over deze typische kevers. De verdere bijdragen en de vaste rubrieken zijn eveneens van goed gehalte.

Het juninummer 1938 van het tijdschrift 'De Wandelaar' bevatte een bijdrage van Kokje met tekeningetjes van haar hand, vanuit Kaapstad: 'De heilige pillendraaier'. Het werd onder meer gesignaleerd in De Bussumsche Courant van 21 juni en in het Utrechts Volksblad van 5 juli van dat jaar. Het is nog altijd een lezenswaardig artikelje.

de oprichters van de United Nations Association of Southern Africa. Hij nam deel aan de Durban Parliament Debating Society en de Durban International Parliamentary Debating Society, organisaties die links en multiraciaal waren.

Politie en geheime dienst hielden Kloppenburgs aanwezigheid bij vergaderingen vanaf 1959 in de gaten en het Openbaar Ministerie besloot Kloppenburg te vervolgen vanwege het bezit van verboden lectuur en op beschuldiging van contact met communisten. In 1961 werd hij schuldig bevonden en veroordeeld tot 12 maanden, waarvan zes voorwaardelijk.

sterdam 31-5-1895), weduwnaar, chef van een door Kokje in Zuid-Afrika opgericht weeffabriekje. Hij was in 1936 naar Zuid-Afrika geëmigreerd en in 1951 genaturaliseerd. Hij woonde in Johannesburg en later in Durban, werkte als draaier en voorman en was lid van 'War Resisters International', de Zuid-Afrikaanse Liberale Partij en een van



Ets van Suze Kokje. Wethouder H.P. de Klerk kreeg die bij zijn afscheid en schonk hem later aan Saskia Wallenburg.

In 1964 volgden nieuwe beschuldigingen en ging de juridische vervolging door waarna hij opnieuw schuldig werd bevonden en gevangengezet. Nadat hij een deel van zijn straf had uitgezeten, werd Kloppenburg in 1967 vrijgelaten en mocht hij Zuid-Afrika verlaten. In juli 1967 vertrok hij naar Londen en vestigde zich vervolgens in Nijmegen. Nederland.

Het huwelijk van Kokje en Kloppenburg bleef bij mijn weten kinderloos. En de vervolging en gevangenneming van haar man maakte zij niet meer mee: Susanna Kokje overleed, 52 jaar oud, op 28 december 1956 in Durban, plotseling, na een operatie.

Monnickendam, juni/juli 2025, Ron van den Berg

Met dank aan Saskia Wallenburg uit Blaricum, achterkleindochter van Wieger Kokje, kleindochter van Maarten Kokje en dochter van Saskia Kokje, voor het beschikbaar stellen van gegevens, documenten en foto's uit haar familiearchief. Dit artikel is een bewerking van vier lemma's uit mijn *'Wie was wie in vooroorlogs Blaricum'* 1 en 2, te vinden op de site van Archief Gooi en Vechtstreek.

Noten

- 1 Hun trieste geschiedenis is te vinden in '1942: Blaricum, haar joodse inwoners en hoe het hen verging' op de site van Archief Gooi en Vechtstreek <https://hdl.handle.net/21.12143/301823155>
- 2 Bron: geboorteregister Lemsterland. Vaak wordt als geboortedatum 19-10-1874 vermeld. Dat is onjuist.
- 3 De briefschrijvers zijn het over de achternaam niet eens: Jongman of Jonkman. Ik heb haar niet kunnen vinden.
- 4 Foto bij paspoortaanvraag van 10 september 1923 uit het Archief Gooi en Vechtstreek.
- 5 D.V.D.: De Vierde Drie-jarige. In 1907 opgericht op de 4e HBS met 3-jarige cursus. D.V.D. is opgegaan in Korfbalvereniging Amstelveen
- 6 Uit een boekje dat Saskia Wallenburg voor haar moeder schreef.
- 7 In 'De Bel' van 4-4-1941, bij de geboorten in de gemeente Blaricum, wordt ze abusievelijk 'Marion' genoemd.

Katalin Maria Kis: niet ‘de vrouw van’

Op een ochtend in de zomer van 1943 denderden twaalf Duitse motoren over de oprijlaan van Vliegweg 3B in Blaricum.¹ Hier in het huis van het echtpaar Kruize, ook wel ‘Huize Kruize’, was het hoofdkwartier gevestigd van de verzetsgroep Laren, Blaricum en Eemnes.²

Tot grote ergernis van de Duitsers worden de hier verscholen onderduikers tijdens de huiszoeking niet ontdekt.³ Uit frustratie wordt de vader van het gezin dan maar opgepakt voor ‘verboden wapenbezit’, nadat in de schuur wel een ploertendoder wordt gevonden.⁴

Hendrik (Henk) van der Goot, een tot nu relatief onbekende Blaricumse verzetsman, wil helpen hem vrij te krijgen.⁵ Samen met mevrouw Kruize gaat hij naar de Gestapo in Amsterdam, om het ‘wapenbezit’ te verklaren als tuingereedschap tegen mollen.⁶ Het moedige tweetal heeft succes, de heer Kruize komt vrij.⁷

Het verzetswerk van Hendrik van der Goot en Katalin Maria Kis

Henk was destijds gemeentesecretaris van Blaricum en heeft volgens Sieke, de dochter van het gezin Kruize, in deze functie ‘veel voor onderduikers gedaan’.⁸

De omvang van het verzetswerk van Henk én zijn vrouw Katalin Maria Kis werd hun familie pas duidelijk na hun overlijden. Dat paste bij hun bescheiden, calvinistische houding: je praatte er niet over, je deed het gewoon. Niet voor erkenning, maar uit overtuiging. Pas bij Henks uitvaart (zijn vrouw was al eerder overleden) in 1972 - waar veel verzetshelden hun strijdmakker de laatste eer bewezen - begonnen langzaam de verhalen los te komen. Zo was er onder andere de nala-



Katalin Maria Kis.

tenschap; het huis hing vol met lieflijke boereninterieurjes, dorpsgezichten en stillevens van schilders van de Larense School. Een deel daarvan verzamelde het kunstminnende echtpaar zelf: Henk was als medeoprichter van de Stichting Kunstkring Laren Blaricum nauw betrokken bij deze schildersgroep.⁹ Een ander deel - zo werd de jongere familieleden verteld - ontvingen zij na de Duitse bezetting van kunstenaars, uit dank voor hun hulp in de oorlog.



Hendrik (Henk) van der Goot.

naast leidde hij wapentransporten, verzorgde hij valse persoonsbewijzen en bouwde hij een waarschuwingdienst voor razzia's op.¹⁴ Ook bood hij onderdak aan onderduikers of bracht hen elders onder.¹⁵ Mogelijk was een van die adressen de Blaricumse villa van zijn Joodse vriend Sam van Perlstein, waar tijdens de oorlog tientallen onderduikers zaten.¹⁶ Gerard van Perlstein, zoon van Sam, wil Henk en Katalin 'danken voor het vele, wat u tijdens de oorlog voor zovelen hebt gedaan, dikwijls met veel gevaar voor u en uw gezin'.¹⁷

Niet alleen vrienden, maar ook familieleden getuigen van hun rol in het verzet,

Zij waren niet de enigen die door Henk en Katalin geholpen waren. Uit een rapport van de zuiveringscommissie blijkt dat Henk vanaf het begin van de oorlog zeer actief was in het verzet en dat zijn houding 'boven alle lof verheven' was.¹⁰

Tussen zijn administratie zat een handgeschreven briefje van prins Bernhard uit 1945, waarin hij Henk bedankt voor zijn 'toewijding en de belangrijke diensten, welke [hij] ten behoeve van ons land [heeft] betoond'.¹¹

Henk coördineerde de verzetsactiviteiten bij de Blaricumse afdeling van de Binnenlandse Strijdkrachten, waarvan prins Bernhard opperbevelhebber was.¹² Samen met Majoor Knoppers verzamelde hij gegevens over militaire onderdelen van de vijand.¹³ Daar-

zoals hun nichtje Bep, de dochter van Henks broer. Bep - toen 16 jaar - heeft op Eerste Kerstdag 1944 een man achterop haar fiets naar de Schapendrift in Blaricum gebracht, nadat hij had aangebeld bij hun huis in Amersfoort.¹⁸ Hij vertelde dat hij die ochtend uit Kamp Amersfoort was ontsnapt en van Henk hun adres had gekregen om zich te melden als hem dat was gelukt.¹⁹ Nadat Bep de man had afgezet, is zij doorgefietst naar haar 'oom Henk en tante Katti', die aan de Vliegweg 18 in Blaricum woonden.²⁰ Zij vertelde hen dat zij zojuist een man had afgezet aan de Schapendrift en herinnert zich dat haar oom toen kort iets zei in de trant van 'Mooi zo'.²¹ Het was de enige erkenning die zij ooit voor haar dappere verzetsdaad zou krijgen. Uit onderzoek blijkt nu dat die man waarschijnlijk Johan Hendrik Heijer was, een toen 49-jarige fabrieksarbeider uit Den Haag.²² Het is bij Kamp Amersfoort niet bekend waarom Heijer vastzat, maar zijn zoon heeft gehoord dat zijn vader 'om voor zichzelf en zijn gezin in het onderhoud te voorzien, bij de bezetters het een en ander had gesaboteerd of ontvreemd'.²³ Op de Schapendrift is Heijer linksaf geslagen en uit Beps zicht verdwenen.²⁴ Naar wie hij toen toe is gegaan, weten we niet. Maar wel dat hij de oorlog heeft overleefd, mede dankzij de familie Van der Goot dus.²⁵



Trouwfoto Henk en Katalin.

Katalin Maria Kis, niet “de vrouw van”

Hoewel zowel Henk als zijn vrouw Katalin nauw betrokken waren bij de verzetsgroep Laren, Blaricum en Eemnes, kan uit Henks zorgvuldig bewaarde administratie, met officiële documenten en brieven van dank, alleen zijn verzetsverhaal worden gereconstrueerd. Voor het verhaal van Katalin moeten we het doen met getuigenissen uit haar persoonlijke kring. Het is een bekend patroon

uit de geschiedschrijving: de man wordt genoemd, zijn naam vastgelegd, zijn keuzes geregistreerd. Maar zelden valt het oog op de mensen zonder wie zijn daden onmogelijk zouden zijn geweest: zijn gezin en in het bijzonder zijn vrouw.

Het is daarom niet verrassend dat Perlstein als vriend van het echtpaar de enige is die niet alleen schriftelijk Henk bedankt, maar ook Katalin - waardoor haar rol voor het eerst erkend wordt in een geschreven bron. Niet verrassend, omdat hij als naaste bekende ook zicht had op het verzetswerk dat zich binnenshuis afspeelde. Daarbij wist hij uit eigen ervaring dat het onmogelijk was om onderduikers in huis te nemen, zonder dat het hele huishouden daarvan wist. Katalin, mag dan niet genoemd worden in de officiële rapporten, haar rol was minstens zo cruciaal. Niet alleen bood zij praktische steun, door te zorgen voor een veilige plek voor wie moest onderduiken, ook was zij emotioneel betrokken bij alles wat Henk ondernam. Bep herinnert zich hoe Katalin, zodra hij thuiskwam van het waarschuwen van families voor aanstaande razzia's, naar hem toesnelde en fluisterde: "Was je nog op tijd?".²⁶ Het laat zien dat zijn verzet geen individuele daad was, maar dat van een gezin dat samen de risico's droeg, vanuit de overeenstemming dat rechtvaardigheid belangrijker is dan wat dan ook. Katalin was zich bewust van de gevaren – en liet Henk toch gaan. Zelfs hun dochter Emmy, toen nog maar een kind, bracht verzetskrantjes rond op haar fiets. Katalins rol – en die van haar dochter – zijn geen voetnoot in het verhaal van Henk, maar het fundament van zijn verzet.

De motivatie van Hendrik van der Goot en Katalin Maria Kis

Het zal niet Henks, maar vooral Katalins verleden zijn geweest dat een stempel heeft gedrukt op de keuzes die later in het gezin zijn gemaakt. Hoewel beiden opgroeiden tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914–1918), verschilden hun jeugdjaren sterk. Henk beleefde die in het neutrale, relatief welvarende Nederland, Katalin in het zwaar getroffen Hongarije. Zo kwam het dat Henk in 1917 op 14-jarige leeftijd vol vertrouwen aan zijn loopbaan begon als vrijwilliger bij de gemeentesecretarie van Edam, terwijl voor zijn toekomstige vrouw op die leeftijd een onzeker bestaan als vluchteling begon. Katalin kwam met een 'kindertrein' naar Nederland, net als tienduizenden andere ondervoede Hongaarse kinderen. Zij zouden tijdelijk aansterken en daarna terugkeren. Maar voor Katalin was dat geen optie: de politieke situatie in Hongarije was te onveilig. Na de oorlog was er in Hongarije politieke chaos en een sterke opkomst van

antisemitisme. Al in 1919 werden hier massaal Joden opgespoord, gemarteld en vermoord, omdat zij werden geassocieerd met het gevallen communistische regime.²⁷ Hoewel Katalins moeder protestants was en het gezin volgens die traditie leefde, bleef haar vader, die Joods was, kwetsbaar. Eerder al wijzigde hij zijn naam van het Asjkenazisch-Joodse Pinkasz Klein naar het Hongaars klinkende Joszef Kis, vermoedelijk om niet als Jood herkend te worden. Toch voelt het gezin zich uiteindelijk genoodzaakt Katalin achterna te gaan en naar Nederland te vluchten. Maar Katalins vader, ooit een gerespecteerd beeldhouwer, krijgt hier nauwelijks opdrachten. Het ont-heemde gezin wordt daarom financieel ondersteund door de kerk.

Katalin wist dus hoe het was om een buitenstaander te zijn en afhankelijk van de goodwill van vreemden. Ook kende zij de angst van gediscrimineerd en verjaagd worden vanwege je (Joodse) afkomst. Het verklaart waar-

om zij – en met haar ook Henk – in de Tweede Wereldoorlog niet weg konden kijken van het onrecht dat anderen werd aangedaan. In deze vroege levenservaringen van Katalin - en het principiële, onverzettelijke karakter van Henk - ligt een verklaring voor hun deelname aan het verzet.



Henk en Katalin buiten.

De jaren na de oorlog

In 1949 werd Henk benoemd tot burgemeester van Giethoorn en moesten hij en Katalin - overduidelijk tot hun spijt - Blaricum achter zich laten. In zijn afscheidsspeech roemde hij Blaricum om haar 'haast niet onder woorden te brengen sfeer van kunstenaars - schilders, beeldhouwers, toonkunstenaars - en vrije boeren: de erfgooiers, middenstanders en zeer vooraanstaande figuren uit ons land, die samen een eenheid vormden'.²⁸ Hij zegt dan ook dat 'eigenlijk alles

tegen en niets voor [pleitte] om Blaricum ooit te verlaten' en noemt dat 'de jaren in Blaricum voor [hen] gelukkige zijn geweest'.²⁹ Maar wat ook bestond, was Henks wens om zelf het roer in een gemeente in handen te krijgen. Hij zegt dat 'de oorlogsjaren een duidelijk beletsel [vormden] dit doel te bereiken, terwijl de banden, in het verzet met zovelen zo hecht gesmeed, een vertrek, ook daarna, bemoeilijkten'.³⁰ Maar enkele jaren na de oorlog was het dan toch zover dat Henk en Katalin het door hen zo geliefde Blaricum verruilde voor Giethoorn. Katalins zus trok bij het gezin in om voor de kinderen te zorgen – een stap die Katalin de ruimte gaf haar man actief te ondersteunen in zijn publieke



Katalin in de tuin.

rol. Met haar charme, sociale intelligentie en culinaire talenten leverde zij een belangrijke bijdrage aan het leggen, onderhouden en verdiepen van relaties die cruciaal waren voor de ontwikkeling van het dorp. Henk maakte van het economisch en cultureel relevant maken van Giethoorn zijn levenswerk en slaagde daarin door zijn plichtsgevoel en een grenzeloze toewijding aan zijn ambt. Hun jongste dochter, Trees, vat het treffend samen: haar vader was 'streng en onplooibaar', haar moeder 'het menselijke gezicht van het burgemeesterspaar'. Zo bleven Henk en Katalin in de jaren na de oorlog werken aan het herstel van wat zij tijdens de bezetting samen hadden verdedigd: menselijkheid, vrijheid en rechtvaardigheid.

Ad fundum onderzoeksbureau

Met dank aan Kaya Verhooijen voor haar werk om van de onderzoeksresultaten een samenhangend artikel voor ons te maken.

Bronnen

- 1 “Yad Vashem,” 4; Broekema-Kruize, *Een familie in verzet*, 15-16.
- 2 Broekema-Kruize, *Een familie in verzet*, 7, 21; “Yad Vashem,” Hei & Wei: *Dorpsblad voor Blaricum* 13(1990)121: 4, https://heienwei.nl/wp-content/uploads/2024/06/Heiwei_nr121_web.pdf (geraadpleegd 1 mei 2025).
- 3, 4, 5, 6 “Yad Vashem,” 4; Broekema-Kruize, *Een familie in verzet*, 15-16.
- 7, 8 “Yad Vashem,” 4
- 9 Informatie ontleend aan *Toelichting op de sollicitatie van Hendrik van der Goot naar het ambt van burgemeester van Giethoorn*, d.d. 15 oktober 1948 (familiearchief Van der Goot) en gesprekken met Bep van Woudenberg-Van der Goot (gevoerd in maart en april 2025).
- 10 *Rapport van de zuiveringscommissie over het handelen van Hendrik van der Goot in de Tweede Wereldoorlog*, d.d. 30 augustus 1945 (familiearchief Van der Goot).
- 11 *Brief van prins Bernhard aan Hendrik van der Goot*, d.d. 1945 (familiearchief Van der Goot).
- 12, 13, 14, 15 *Toelichting op de sollicitatie van Hendrik van der Goot naar het ambt van burgemeester van Giethoorn*, d.d. 15 oktober 1948 (familiearchief Van der Goot)
- 16 Martin Schröder, “Ein Held aus dem Antiquariat: Werner Klemke war der grosse DDR-Grafiker. Zuvor nutzte er seine Kunst, um Leben zu retten,” *Süddeutschen Zeitung*, 22 augustus 2014. https://www.druckerey.de/files/druckerey/pdf/KlemkeHollandSZ_8-2014.pdf (geraadpleegd 29 april 2025).
- 17 *Brief van Gerard van Perlstein aan Hendrik van der Goot en Katalin Maria Kis*, d.d. 17 januari 1968 (familiearchief Van der Goot).
- 18, 19, 20, 21 Informatie ontleend aan gesprekken met Bep van Woudenberg-Van der Goot (gevoerd in maart en april 2025).
- 22 Door de informatie die beschikbaar was bij Kamp Amersfoort over de ontsnappingen op kerstavond 1944 naast de getuigenis van Bep van Woudenberg-Van der Goot te leggen, kon deze conclusie worden getrokken.
- 23 Informatie ontleend aan een e-mail van de zoon van Heijer aan auteur, d.d. 13 april 2025.
- 24 Informatie ontleend aan gesprekken met Bep van Woudenberg-Van der Goot (gevoerd in maart en april 2025).
- 25 NRO-uittreksel van Johan Hendrik Heijer, waaruit blijkt dat hij 1967 is overleden (in bezit van auteur).
- 26 Informatie ontleend aan gesprekken met Bep van Woudenberg-Van der Goot (gevoerd in maart en april 2025).
- 27 Béla Bodó, *The White Terror: Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919-1921* (Abingdon: Routledge, 2019). https://www.google.nl/books/edition/The_White_Terror/-bqZDwAAQBAJ?hl=nl&g-bpv=0 (geraadpleegd 28 april 2025); László Molnár, “Anti-Semitism in Hungary,” *Jerusalem Center for Security and Foreign Affairs (JCSA)*, <https://jcpa.org/article/anti-semitism-in-hungary/> (geraadpleegd 28 april 2025).
- 28, 29, 30 *Afscheidsspeech van Hendrik van der Goot als burgemeester van Giethoorn*, d.d. 31 januari 1968 (familiearchief Van der Goot).

Blaricum in 1925

In de Laarder Courant de Bel van 11 augustus verscheen onderstaand artikel. Het geeft een goed beeld van wat er zich destijds heeft afgespeeld. Dat de onderlinge saamhorigheid toen behoorlijk groot was blijkt wel uit het feit dat al op de 14e een oproep van A.N. le Gras in de krant verscheen om het gezin financieel te steunen.

Ook over de molen was er nieuws: Op 21 januari over een mogelijke restauratie en op 14 augustus over een eventuele verhuizing.

Boerderij van Hendrik Vos Lzn. door den bliksem getroffen en afgebrand.

Ook in deze gemeente dus een slachtoffer van het onweer, dat zich Maandag in den loop van den middag in deze streken heeft ontlast. Den geheelen dag had het reeds bedreigd en den nacht tevoren, toen aan de Sijsjesberg het houten huis van ingenieur van Gelder tot den grond toe afbrandde, was geruimen tijd het hemelvuur niet van de lucht. Tegen den middag begonnen Maandag de buien los te komen en om half zes werd het geheele dorp opgeschrikt door 'n ontzettenden donderslag. En bijna op hetzelfde oogenblik stond de zolder van de boerderij van Hendrik van Lammert, zooals Vos hier in de wandeling heet, in lichte laaie.

De brandklok luidde

De molenaar Vos stond bij de molen te praten met M. Rigter, toen de

bliksem in het huis van Hendrik Vos sloeg, dat in de onmiddellijke nabijheid lag. Beide mannen waren een oogenblik beduust van den slag. Toen renden ze naar de brandende boerderij. Ongeveer gelijktijdig kwamen daar even na het inslaan van den bliksem Vos de molenaar en Bertus Krijnen, even later ook Terweijden.

Het redden der kinderen

Hoog sloeg reeds een vuurzuil uit het dak en binnen in de boerderij hing een onverdragelijke zwaveldamp.



**BEZICHTIGT ONZE
gisteren geopende**

Rund-, Kalfs- en Varkensslagerij

Schoolsteeg hoek Torenlaan

Specialiteit in Fijne Vleeschwaren

Aanbevelend,

J. WIEMAN

Jan van de Molen. Blaricum



Bertus Krijnen pakte direct de kinderwagen met het 1-jarig dochtertje van de familie Vos, plaatste er het 2½-jarige, oudere kind bij en reed ze vlug naar buiten. Ziezoo, die waren in veiligheid!

Het vee

Vos de molenaar heeft met veel moeite twee vette kalveren die op stal stonden, naar buiten gewerkt, ondanks hun hardnekkigen tegenstand. Ook de paarden werden mede met hulp van Hendrik Vos zelf, buiten het brandende perceel gebracht. De drie koeien waren gelukkig op het land.

De toestand van Vos

Hendrik Vos was er onderdehand zelf slecht aan toe. Toen de bliksem in-

sloeg, zat de familie juist om de tafel geschaard om te eten. Waarschijnlijk door den geweldigen luchtdruk werd Hendrik Vos eerst op de tafel en daarna tegen den grond geslingerd, met het gevolg, dat hij zijn rechterbeen dusdanig bezeerde, dat hij er niet op loopen kon. Hij heeft zich echter goed gehouden, want hoewel hij slechts één been ter beschikking had, heeft hij bovengenoemd reddingswerk nog meegedaan. Toen hij niet meer kon, is hij in het naastbij gelegen huisje van de weduwe Krijnen opgenomen. Men ontbood dr. Catz, die meende dat de verstijving den volgenden dag wel geweken zou zijn. Hij schreef rust voor. Hendrik Vos is toen den nacht in het huisje van de weduwe Krijnen gebleven.

De brandweer

De Blaricumsche Brandweer, onder leiding van de brandmeesters Schram en Rigter, was evenals de politie in een minimum van tijd na het alarm aanwezig. Daar was iedereen, die er getuige van was, verrukt over. De slangen werden uitgerold en aangesloten op een buis van de provinciale waterleiding en zeer korten tijd na aankomst kon met twee stralen water worden gegeven. Dit zeer tot geruststelling van de bewoners der naastbijgelegen huisjes, want door den Oostenwind kwam de vuurzuil en de vonkenmassa bedenkelijk dicht in de buurt van hun huis.

De hooiberg behouden

Een van de eerste dingen, waarop de brandweer bedacht was, was het behoud van den hooiberg achter het

huis. Zelf had zij geen brandzeilen bij zich, doch Vos, de molenaar, stelde de zijne direct ter beschikking. Dat waren flinke, breede zeilen, die hun werk wel zouden hebben gedaan, als het vuur te na was gekomen. Gelukkig was de wind zoo, dat vonken en vlammen den anderen kant werden opgedreven. De hooiberg bleef tot groote voldoening van allen behouden.

Het graan een prooi der vlammen

Maar de zolder van het voorhuis brandde des te heviger. Het pannendak barstte uit elkaar en het inliggende graan (pas geoogste rogge van Hendrik (Vos en Jacob Vos (Jacob van Steeuwetje) was een gewillige prooi voor het verwoestende vuur. Daar was ondanks de twee stralen op de waterleiding en de geweldige

Hygiënische Electriche

Rund-, Kalfs- en Varkensslachterij

J. VAN BREEMEN

Dorpsstraat 117b - BLARICUM - Tel. 333

Groote Afslag

vanaf 1 October

1e KWALITEIT

neerkletsende regenbui, geen redden meer aan. De brandweer, die door, de veldwachters Jacobs en Hissink op zeer lofwaardige wijze werd bijgestaan, bepaalde zich dan ook tot het nemen van maatregelen om het achterhuis en den stal te behouden. Waar noodig werd het riet van het dak getrokken. Met energie is aan het bluschingswerk deelgenomen door de genoemde brandmeesters, de politie, Bennink, de kastelein Raven, Klaassen, Peters, Jacobs (de kruidenier), De Jong, Seegers, Dekker, W. Keijer, en anderen.

Het vuur meester

Tegen half zeven was men het vuur geheel meester. De graanzolder was uitgebrand en de meubels uit het voorhuis waren door behulpzame handen naar buiten gedragen. Ze werden in den loop van den avond deele opgeborgen bij de weduwe Krijnen en bij Vos de molenaar, die ook de vette kalveren op stal had gezet. Piet de Gooier ging de koeien van Hendrik Vos, die op de Driest onder Eemnes lopen, melken. Zoo hielp ieder naar vermogen. Niet het minst Schtuttenburg, de nieuwe tolbaas (sinds Januari althans „nieuw”) van den Eemnesserstraatweg, die vrouw Vos met haar twee kleine kinderen voor een nacht bij, zich in huis nam met de belofte, dat ze zoo lang kon-

den blijven als ze wilden, want er was plaats genoeg.

Vrouw Vos zelf was er tamelijk van over stuur, maar ze hield zich toch kranig. Zelf heeft ze meegeholpen den boel uit het brandende huis te halen. Het in huis aanwezige geld had ze ook spoedig in Veiligheid gebracht.

Zoals bij iedere ramp ontbrak ook hier het komische moment niet. Boven den uitgebranden zolder stond hoog overeind nog de schoorsteen. Die leverde gevaar op en moest omgetrokken worden. Met veel moeite werd, nadat met een paal de kop er afgestoten was, het ding een touw om den nek gedaan en vele handen trokken uit alle macht, met het gevolg, dat het touw brak, maar de schoorsteen bleef staan. Een tweede poging gelukte beter en met een reuzenplof viel liet steenen gevaarte door de resten van het verbrande dak.

Het lid van den raad de heer Rigter Sr. was op het terrein van den brand aanwezig. De Burgemeester was op reis. Toen hij 's avonds om 10 uur in het dorp kwam, heeft hij zich onmiddellijk naar de plaats des ongeluks begeven. Ook wethouder Piepers was niet in het dorp. Ondanks den regen was er veel volk op de been. Ook uit Laren kwam men naar den brand zien.

In het begin van den avond deed het

gerucht de ronde, als zou de villa van den heer Paardekooper in Crailloo eveneens door den bliksem zijn getroffen en in lichte laaie staan. Veldwachter Jacobs heeft zich echter telephonisch met de bewoners van de villa in verbinding kunnen stellen en hij vernam de boodschap, dat alles wel aan boord was.

Wie wil één dag per week

goede stofzuiger

(electrolux) huren à f 0.75 per dag.
Adres Blaric. Boek en Kunsthandel, Blaricum.

Onderhoud met Hendrik Vos

Hedenochtend zijn we nog eens bij de wed. Krijnen, waar Hendrik Vos met z'n geblesseerd been was opgenomen en den nacht had doorgebracht, gaan informeeren naar zijn toestand. Het bleek ons dat even tevoren dr. Catz was geweest en geconstateerd had, dat geen fysieke stoornis teweeg was gebracht in het been. Vos mocht alweer lopen. Wij troffen hem bij z'n afgebrande boerderij. Hij vertelde ons, dat toen het ongeluk gebeurde, hij juist terug was van havermaaien op de Hilversumsche Meent. Het paard met het veulen was op stal en hij zat met de vrouw en de kinderen aan tafel. Hij kan niet zeggen wat voor gewaarwording het is, wanneer de bliksem

in het huis slaat. Hij zag een reusachtige vonk op zich afkomen en meteen lag hij naast zijn stoel op den grond. Hij krabbelde overeind, doch toen hij op de knieën lag. viel hij weer. Het gelukte hem toch overeind te komen. De roggezolder stond al in lichte laaie. Vos strompelde naar den stal, maakte het paard en 't veulen los. De bovengenoemde toegeschoten hulp deed de rest. We vroegen aan Vos, of hij geschrokken was.

"Ik geloof dat dat niet kan, mijnheer", antwoordde deze zoon der natuur.

De schade

Ondertusschen is de brand voor hem en den boer, die met hem samen de rogge op den zolder had, een groote schadepost. Totaal waren er ruim 2000 schoven rogge, enkele dagen geleden gemaaid, opgeborgen.

J. D. SEELEMEIJER COIFFEUR

TARIEF

SCHEREN 10 cent
HAARSNIJDEN 20 cent

TARIEF VOOR DAMES

HAARWASSCHEN 60 cent
met onduleeren 100 cent
POLKAKNIPPEN 40 cent
met onduleeren 75 cent

Van ouds de Schaapskooi - Blaricum
Aparte Salon voor Dames

Het huis was bij de Assurantie Maatschappij De Jong & Co. uit Amsterdam verzekerd voor f 3.700,-. De inboedel en de rogge oogst waren niet verzekerd. De hooischelf met inhoud was verzekerd voor f 300,-.

Wanneer men de ruïne ziet, dan staat onmiddellijk vast, dat deze brand voor Vos een groote schade betekent. De zolder en het dak van het huis en den stal zijn totaal door den brand vernield. Bij eventueelen opbouw zal geheel nieuw houtwerk noodig zijn. Ook het plafond van het voorhuis, dat oogenschijnlijk nog vrijwel intact is gebleven, zal geheel moeten worden vernieuwd, want het is op vele plaatsen door den brand aangetast.

Hedenmorgen was men bezig de overgebleven schoven rogge uit te leggen om ze te doen drogen. Wellicht zijn ze nog voor veevoeder te gebruiken.

De deelneming in de Molenbuurt is algemeen. Nog hedenmorgen stond men in groepjes op den weg het geval te bepraten.

Het gezin van Vos zal waarschijnlijk zoolang een onderkomen vinden in de boerderij van Betje Rozendaal, nabij den Verbindingsweg in het dorp. Vrouw Vos had een slechten nacht gehad van den schrik en de consternatie. Alleen de baby van 1 jaar speelde met een rammelaar, onbewust van de ruïne die het onweer had veroorzaakt.

Bij het bekende adres van
J. v. HOVEN

Dorpstr. 119 - Tel. 352
BLARICUM

Is wederom verkrijgbaar de lekkere

Gemarineerde
HARING en
ROLMOPS.

En de molen, de oude Blaricumsche molen, stond nog ongeschonden op zijn groene verhooging. Niemand begreep, waarom wèl de lage boerderij en niet de hoog boven alles uitstekende molen in de onmiddellijke nabijheid was getroffen.

Steun aan Herman Vos Lzn
(f 250.- bijeen.)

De heer A.N. le Gras alhier heeft het initiatief genomen tot het inzamelen van geld teneinde het gezin van Herman Vos Lzn., dat door den noodlottigen brand een groote schade lijdt, daarin eenigszins tegemoet te komen. Met goedvinden van den burgemeester heeft hij de volgende lijst bij ingezetenen, die hij meende, dat daarvoor, in aanmerking kwamen, laten circuleeren:

Aan de ingezetenen van Blaricum, L. S.

Het is U allen bekend, welk een ramp Herman Vos Lzn. en zijn vrouw Wijntje Heerschop-Vos Dinsdagavond j.l. heeft getroffen. Het onweer heeft hen aIs slachtoffer geëischt, toen de bliksem den graanzolder van de boerderij in lichte laaie zette, met het gevolg, dat van de eenvoudige hofstede niets meer is overgebleven dan, een ruïne van steenen muren.

Herman Vos moet het dagelijksch brood met harden landbouwarbeid verdienen. Zijn huis was laag verzekerd en de pas binnengehaalde roggeoogst, bestaande uit ruim 2.000 schoven (niet verzekerd) ging geheel in vlammen op. Ook de inboedel die vrijwel geheel verloren is gegaan was niet verzekerd.

Waar het gezin Vos het slachtoffer is geworden van het noodweer, dat ook hier gewoed heeft, hebben enkele ingezetenen, onder wie de burgemeester de heer J. J. Klaarenbeek, de weleerwaarde heer pastoor Snelting, dr. B. F. Catz, en de heeren A. Visser, A.N. le Gras besloten, deze lijst ter teekening bij ingezetenen van Blaricum aan te bieden.

Zij verzoeken U, indien het U mogelijk is, eenig geld te geven, teneinde tegemoet te komen in de schade, naar schatting ruim f 3000.-, die het gezin Vos door den noodlottigen brand heeft geleden. Alle giften worden, op hoogen prijs gesteld.

De heer A.N. le Gras (ten wiens huize Wijntje Heerschop vroeger kinderjuffrouw was, in welke functie zij uitmuntte door toegewijde zorg en trouwe plichtvervulling) heeft deze lijst aangeboden, met het resultaat dat momenteel f 250.- bijeen is.

Een ieder zal voor deze daad van menschlievendheid sympathie hebben.

De Blaricumsche korenmolen

Door de pogingen van Blaricum's Belang is er thans door de groote vereenigingen als Heemschut, de Nederlandsche Molen enz. een bedrag van f 300 voor restauratie van den Blaricumschen korenmolen, die al eenige jaren in bouwvalligen toestand verkeert, beschikbaar gesteld, terwijl daarboven nog een rijkssubsidie van f 350 voor hetzelfde doel is verleend.

Er is alle kans dat deze korenmolen, zoo schilderachtig gelegen in de Oostelijke Eng nabij het parochiekerkje in een landelijk gebleven omgeving, ook weder in exploitatie komt, daar een bloedverwant van den laatsten molenaar het windmaalbedrijf naast de machinale maalderij weer wil uitoefenen. Nu de zeer eigenaardige Huizermolen vroeger staande op den Molenberg sedert een achttal jaren is

verdwenen naar het openluchtmuseum te Arnhem en de windmolen in de Laarder Zuidesch ook reeds builen werking is gesteld, zal het Gooi dus nog één van zijn landelijke draaiers volledig behouden.

De Blaricumsche molen naar Amerika

Een rijke Amerikaansche advocaat is in onderhandeling om de Blaricum-sche molen te koopen. Hij vindt deze zoo merkwaardig, dat hij haar naar zijn buitengoed te Rhinebeck aan de Hudson wil overbrengen.

De molen kan dus behouden blijven zij het anders dan men gedacht had.

De groote dagbladen bevatten gisterenavond bovenstaand bericht. Naar aanleiding van deze publicatie hebben wij ons tot verschillende perso-

nen gewend o.w. de Burgemeester, en de voorzitter van Blaricums Belang, die geacht mogen worden in zoo'n geval meer te weten dan het groote publiek. Doch men wist van niets.

Ondertusschen ware dit een radicale oplossing van het molen-probleem.

Zal niet langzamerhand elke Blaricummernees het Raadsbesluit zijner vroede vaderen gaan betreuren, dat restauratie en in gebruikstelling van den molen belette? Nu zou de molen het lot moeten deelen van „den neef uit Canada”.

It is a shame !

Wij moeten ons schamen, dat de mogelijkheid bestaat, dat men met onze Blaricumsche molen zoo'n Yankee-grap uithaalt.



Sipke van der Schaar (deel 5)

De Oorlogsjaren - vervolg

In deel 4 van deze artikelenreeks (zie *DEELgenoot* 107) eindigden we met schilderijen waarop een pomp is afgebeeld. Deze werken werden gemaakt in het voorjaar van 1944. De moeilijkste tijd moest nog komen. De hongervinter trof ook het kunstenaarsgezin hard.

Uit bewaard gebleven correspondentie (zie brief pag. 3297) van vlak na de oorlog klaagt de kunstenaar over het ziek zijn door de honger. “Zoon Flip heeft uit Edam 70 eieren, en aardappelen meegenomen en zo zijn we de oorlog door gekomen”. Dat SvdS tijdens de hongervinter geen eten kon bemachtigen bij Blaricumse boeren heeft te maken met het feit dat hij daar pas kort woonde. Mensen die er geboren en getogen waren konden makkelijker via de Gooische boeren aan eten komen.

In de winter van 1944 viel de voorziening van gas en elektriciteit uit. In deze winter werd er door de inwoners van Nederland illegaal hout gesprokkeld.¹ SvdS vervaardigt werken waarop we mensen zien die bezig zijn takken te sprokkelen. Deze activiteit was niet zonder risico als je door Duitse soldaten werd betrappt.



Olieverf, boerderij gelegen in de winter omringd door bossen in het Gooi, ca. 1940-1944. In de buurt van Oud Valkeveen (?). De takken van de kale winterbomen zijn zeer zorgvuldig uitgewerkt.

De hout sprokkelen-
de vrouw draagt een
traditionele Blari-
cumse muts met witte
punten die niet naar
voren wijzen zoals in
Laren het geval was,
een muts die tot ca.
1950 in dit dorp werd
gedragen.²

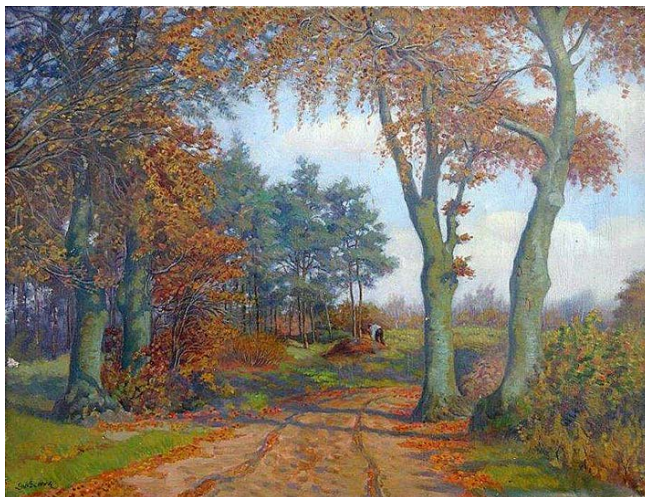
De landschappen met
de takkensprokkel-
laars zijn roerloos, het
waait er niet. De tijd
lijkt er stil te staan.
De mensen opereren
in hun eentje.

Deze werken geven
goed de sfeer in het
laatste oorlogsjaar
weer. De sfeer van op-
pervlakkige stilstand,
van illegale activitei-
ten die in eenzaam-
heid worden verricht
en van angst. Ook al
werd er over illegale
zaken niet in het
dorp gesproken, een
kunstenaar die veel
buiten is en gewend is

te observeren zal ongetwijfeld ook veel hebben gezien. De werken zijn zo gedetailleerd dat de algemene angst zich heeft vertaald in de angst om een verkeerde verfstreek te zetten. Om deze reden en vanwege de technische kwaliteit van de werken zijn ze naar mijn mening een goede expressie van deze periode.



Houtsprokkelende vrouw met traditionele Blaricumse muts met spitse punten die, in tegenstelling tot de Larense mutsen, naar achteren waren gericht en niet naar voren, ca. 1944-1945.



Boer in blauwe kiel aan het werk op een mooie herfstdag in Het Gooi, olieverf, ca. 1944-1945

De volgende werken zijn als we kijken naar de schilderstijl vermoedelijk ook in 1945 of vlak daarvoor of daarna gemaakt.

Op het werk hiernaast zien we een stolpboerderij die atypisch is voor Laren en Blaricum en veel in Noord-Holland voorkomt. Een dergelijke boerderij staat nog steeds op de Eemneserweg richting Eemnes. Wellicht heeft hij de ‘welvarende’ boer geschilderd in de hoop het schilderij aan hem te kunnen verkopen.

De wijze waarop de beukenboom is geschilderd doet vermoeden dat het volgende schilderij ook in deze periode/omgeving is vervaardigd.



Boer melkt koeien op de meent bij Eemnes ca. 1945.



In de buurt van Eemnes? Ca.1945.

De jaren vlak na de oorlog

In juni 1945 komt Rafaël vanuit Wolfsburg thuis. De kunstenaar geeft er blijk van geen weet te hebben van de situatie waarin Rafaël heeft verkeerd “hij woog wel 80 kilo”.

Blaricum 9 6 45

Liefde Kinderen
 jullie briefkaart ontvinge we
 in goede gezondheid. Raphael is
 nog hier, en bevint zich in goede
 gezondheid, enagt 80kg. Jullie
 pakket viel in zeer goede orde
 en moeder geniet en dagelijks de.
 Met een schat an gezondheid en liefde
 schenkt daarin, wie zijn er zeer dank-
 baar voor en graam al eichtkans
 vooral de schenke doet wonder
 Me waren er slecht aan toe, hier
 was niet te krijgen. Sij heeft met
 Eden 70 eieren, aardappelen ene
 voor ons (en zich zelf) gehaald (Maar)
 en zoov eijn we er door gekomen.
 Tante Min is ook erg ziek geweest
 70 honger? en knapt weer op.
 Verder was Min zuster hier, 1 goet
 goed met hen en ook met de andere
 familieleden. Wegens de winter
 ellende heb ik 1 heele jous nog

Brief van Sipke van der Schaar uit 1945 een maand na het
 beëindigen van de oorlog.

de oorlog tuberculose te hebben. Hij werd lange tijd ernstig ziek en kwam te
 liggen in het tuberculose sanatorium 'Zonnestraal' in Hilversum. Het is lang
 onzeker geweest of hij het zou redden. Ten slotte onderging hij een zeer zware
 operatie, waarbij alle personen, die deze operatie eerder hadden ondergaan op de
 operatietafel stierven. Achteraf nam een groot deel van de familie het de kunst-
 schilder kwalijk dat hij zijn zoon Rafaël niet had laten onderduiken.

Uit de familieverhalen komt naar voren dat de zoons in deze oorlogsjaren zich
 vooral zorgen maakten om hun moeder. De zoons hadden allemaal flink met

Ter verdediging van de kunstenaar moet worden opgemerkt dat Rafaël vanuit Wolfsburg steeds had bericht dat het goed met hem ging. Alle studenten stuurden optimistische brieven naar huis, zij konden niet anders omdat de censuur zwaar was. In werkelijkheid was Rafaël al tijdens de dwangarbeid ernstig ziek geweest en had hij toen al zijn leven te danken aan een arts die hem goed heeft verzorgd.³ De uitstekende conditie waarin Rafaël volgens zijn vader verkeerde blijkt gebaseerd op een grove inschattingfout. Het geeft ook de onvoorstelbare onwetendheid weer van de mensen in de oorlog. Rafaël bleek al snel na de afloop van

hun vader gebotst. Dankzij de zorgen van zoon Flip die een intense band met zijn moeder had, kreeg het echtpaar te eten. In 1948 maakt Sipke voor het eerst (zover ons bekend) na de verlovingstijd weer een tekening van Marie. Het is een ingetogen portret, dat niet bepaald vrolijk is te noemen.



Getekend portretje van Marie, 1948.

Ook de eerste jaren na afloop van de oorlog moest de kunstenaar nog voornamelijk van de verkoop van zijn werken leven en zijn rekeningen met schilderijen betalen. Pas in 1947 werd door premier Drees het ouderdomspensioenstelsel ingevoerd en kon hij verzekerd zijn van voldoende inkomsten om van te leven. Verder verkreeg het echtpaar misschien wat inkomsten uit onderhuur.⁴

In 1951 werden in Haarlem de diorama's weer opengesteld en ter gelegenheid daarvan staat er een groot stuk in het Wierings weekblad⁵.

Van der Schaar vertelt in dit interview dat hij plannen heeft om weer tien nieuwe diorama's te maken. Met zijn nieuwe zaagmethode doet hij daar nu 14 dagen over. De journalist treft allerlei uitgezaagde triplex panelen aan, dus de kunstenaar was ongetwijfeld alvast begonnen. De opdracht voor het vervaardigen van deze 10 nieuwe diorama's is voor zover bekend nooit verstrekt.⁶

In 1952 heeft Van der Schaar, toen 73 jaar, een tentoonstelling in de bibliotheek van Laren.⁷ De criticus van de *Laarder Courant* wordt er weemoedig van dat een zo talentvolle schilder uiteindelijk zoveel middelmatige werken produceert. Bep Machielse van de Historische kring Blaricum heeft geprobeerd de tentoonstellingslijst te achterhalen, maar deze lijst was niet meer aanwezig. Er valt dus niet na te gaan of de kunstenaar veel werken exposeerde die hij tijdens en vlak na de oorlog heeft geschilderd. In het Gooi kwam hij helaas door deze tentoon-

stelling als een oorspronkelijk getalenteerde schilder te boek te staan die op latere leeftijd vooral 'plaatjes' schilderde.⁸

En inderdaad lijkt de oorlog de creativiteit van de al wat oudere kunstenaar behoorlijk aangetast te hebben. Bij de erven zijn veel 'heidelandschappen' aanwezig waar weinig schilderplezier uit spreekt.

Het was in de naoorlogse periode niet alleen kommer en kwel. Eén van de broers van de kunstenaar, Leendert van der Schaar, kocht een huis op Capri. De kunstenaar vertrok in 1955 met zijn echtgenote naar dit Italiaanse schiereiland en zij verblijven in dit huis. De kunstenaar had zich op zijn reizen nooit enige luxe veroorloofd. En ook toen Marie meeding bracht het echtpaar (op ca. 75-jarige leeftijd) gewoon de nachten buiten op stations door. Marie had een kwakkellende gezondheid en had chronisch last van blaasontsteking, hetgeen ze dan ook prompt tijdens deze reis ontwikkelde. In 1956 en 1957 vertrok de kunstenaar weer naar Capri maar nu zonder echtgenote. Als huismeester voor zijn broer verricht hij allerlei hand- en spandiensten. Zelf woont hij in een grot en aan zijn dochter Annie schrijft hij dat zij naar Capri mocht overkomen als zij met de verkoop van één van zijn schilderijen het geld had verdiend voor een treinkaartje! In Capri weet hij de sombere oorlogsjaren en haar nasleep van zich af te schudden. Hij maakt op Capri aquarellen waarin hij terug keert naar zijn impressionistische stijl uit ca. 1911-1912.

Ook maakt hij in 1955 een schilderij met zonnebloemen die hij dateert. Voor het plukken van verse zonnebloemen hoeft hij niet ver te lopen, die groeiden op het veldje vlak naast zijn huis. Als ondergrond gebruikt hij een van de vele tapijten, die meegevoerd werden uit de reizen ten zuiden van de Middellandse zee.⁹



Olieverf: bloemstillevens; Zonnebloemen, gedateerd 1955.

De vraag is of de andere stillevens in het bezit van de erven ook uit de naoorlogse periode stammen. De stillevens roepen bij mijzelf de herinneringen op aan het huis aan de Schapendrift, de bruine sfeer, de oude lappen en de antieke voorwerpen die in dat donkere huis aanwezig waren.



Olieverf: Stilleven met Gemberpot en de Arabische ceintuur met edelstenen.

Deze stillevens heeft hij vermoedelijk gemaakt, toen hij zichzelf hervonden had na zijn reis naar Capri en hij door het diepe dal van opdrachtwerk en broodschilder was gekropen.

Hij was niet meer genoodzaakt geld te verdienen door opdrachten uit te voeren



Olieverf: Stilleven met Gemberpot, Griekse kruik en satijnendoek

of schilderijen tegen levensbenodigdheden te ruilen. De schilderijen zijn niet revolutionair te noemen, maar behoren wel tot het beste onder Svds's werk.

Op de stillevens staan de voorwerpen waar hij van hield en die betekenis voor hem hadden omdat hij ze had meegenomen van zijn reizen. Het huis was somber, en het huishouden sjofel, maar het was gevuld met bijzondere en mooie voorwerpen, waar zowel Sipke als Marie als de kinderen van hielden.

Een achterneef van Svds, Karel van der Schaar, die behoorlijk wat werken van



Olieverf: Stilleven met zwaard, tabakspot en Arabische centuur.



Olieverf: Stilleven met Keulse pot, Cloisonné schaal en diverse boeken waaronder de bijbel.

gemaakt van deze ‘Purkinje shift’. Het is de moeite waard om ook de andere stillevens (e.a.) van SvdS op dit aspect te onderzoeken.

Sipke in zijn inboedel heeft, merkte op dat deze stillevens tot leven komen als je ze in schemerlicht bekijkt. Vermoedelijk zijn deze werken ook bij schemerlicht geschilderd. Zij blijken een verborgen dimensie te hebben als je ze in de juiste belichting bekijkt. Ze maken gebruik van de zogenaamde ‘Purkinje shift’.

In de schemering wordt de werking van de kegeltjes in de ogen minder en de werking van de staafjes wordt sterker. Hierdoor wordt het blauw lichter en het rood donkerder.¹⁰

Het is ons niet bekend of enig ander kunstenaar gebruik heeft

Dit was het laatste artikel van de 5-delige artikelenreeks in de DEELgenoot over leven en werken van kunstschilder Sipke van der Schaar. Alle artikelen zijn geschreven door Bernadine Ensink, de kleindochter van de schilder.

Voetnoten

- 1 Zie de illegale foto's van Charles Breijer, 1-31 mrt 1945 gemaakt vermoedelijk in de buurt van de Lage Vuursche.
- 2 Herinneringen van Eric Heijne, die in dit dorp opgroeide.
- 3 Informatie van de dochter van Rafaël van der Schaar, Marietje.
- 4 Informatie van Brigitte Rink, die als tiener veel bij haar grootouders over de vloer kwam.
- 5 Zie ook Gereformeerd kerkblad, 22 dec. 1951, Haarlem
- 6 Zijn zwagers waren op sterven na dood en had hun wens om SvdS aan te sturen om religieus werk te maken ruimschoots vervuld gezien.
- 7 Ref. Sipke exposeert in de Openbare leeszaal, De H., Laarder Courant De Bel, 30 mei 1952.
- 8 C. Denninger-Schreuders, Schilders van Laren, p.151, Thoth Bussum, 2003.
- 9 Er zijn nog enkele bloemstillevens bekend, maar gezien de stijl van schilderen lijken deze bloemstillevens uit een eerdere periode te stammen.
- 10 Vision and Art, the biology of seeing, Margaret Livingstone, 2002. Harry N. Abrams, inc. New York.



Olieverf: Vanitas stilleven met pistool, glaswijn, Chinees bord en schedel.

Flitsen uit de geschiedenis van de Hervormde Kerk

Het oude kerkje in Blaricums dorpskom, dat in 1302 voor het eerst in archiefstukken genoemd wordt, werd vermoedelijk in de tweede helft van de veertiende eeuw gebouwd. Uit de eerste eeuwen van haar bestaan is ons weinig bekend. We weten alleen, dat zij in het begin van de vijftiende eeuw waarschijnlijk door brand werd beschadigd.



Tijdens het baljuwschap van Willem van Zuylen van Nijenvelt (1556-1609), een overtuigend aanhanger van de hervorming, ging de kerk in hervormde handen over. Veel aanhangers zal de nieuwe religie wel niet gehad hebben, als men bedenkt, dat er in 1890 nog maar 26 hervormden in het dorp woonden.

Het is overigens wel interessant, dat baljuw Willem, verdacht van deelneming aan de beeldenstorm in Utrecht, daar verbannen was en vele jaren later Oranje's vertegenwoordiger voor kerkelijke aangelegenheden was. De eerste predikant in Blaricum was Hillebrandus Cunaeus van Huizen. Hij vervulde van 1595 tot 1605 beide predikantplaatsen. Daarna werd Blaricum met Laren tot één kerkelijke gemeente verenigd (*Kath. Ned. en Kleefsche Outheden*).

Uit de eerste eeuw van de hervormde gemeente zijn ons een aantal gegevens bekend. Op 3 januari 1660 werd b.v. Adriaen Cornelisz benoemd 'tot bediening van kerk en school', tot koster/schoolmeester dus. Het tractement bedroeg 75 caroligulden (de Karolusgulden met de naam van keizer Karel V werd sinds 1521 geslagen) per jaar en daarbij kreeg hij nog een mud rogge van de kerkmeesters. De buurmeester zorgde verder voor een paard en wagen voor het vervoer van meesters turf. Een ander bekend feit was de brand van 1696. Op 26 maart liepen in korte tijd de kerk met toren, het predikantenhuis, de school en 35 huizen grote schade op.

's Middags om 12 uur brak brand uit. Rijk Lustigh vertelt, dat een oude vrouw te dicht bij het vuur haar vlas aan het drogen was, maar een andere lezing is, dat een stoof van een bewoonster van een huis dicht bij de kerk vlam had gevat.

Het verhaal gaat, dat zelfs de grafstenen in de kerk van de hitte sprongen, maar dat is misschien wat overdreven, want nog steeds is in de kerk een eikenhouten preekstoel met lessenaar en een doophek uit 1661 te vinden. Dat ook de toren niet geheel in vlammen opging is duidelijk als men weet, dat in enige jaren na de brand een uit 1514 daterende klok, dat het opschrift droeg: "Maria is mijn naam, Heinrickus de Eoschme fecit, anno Domini XVCXIII", nog in de toren hing. (In 1714, zie: *Kabinet Ned. en Kleefsche Outheden*).

Het verhaal, dat in 1696 het priesterkoor van de kerk afbrandde, wordt door deskundigen zeer in twijfel getrokken (*H. Janse: Stads- en dorpskerken in Nrd. Holl., blz.1 39*) - Hoe het ook zij, schade was er in ieder geval wel en flink wat ook! Men komt door grondverkoop aan middelen om de kerk te herstellen en bovendien springt ook het dorpsbestuur bij. Een resolutie van het gerecht van Blaricum van 29 december 1698 luidt: "Hebben eenparigh goetgevonden en geresolveert de kerckentoorn die door ongeluck zedert een geruijmen tijdt is affgebrandt bij de eerste occasie weder te doen opbouwen en voor sooverre eenige penningen tot betalingh van dien tecort - qua mente resolveren, dat sulx ten lasten van desen dorpe bij de jegenwoordige off anderen regenten indertijt zal nogh werden genegotieert in dier voegen als totale 't welcke den buijremeester en kerckmeesters bij desen werde geautoriseert mitsdat de tenegotiërenpenningen niet comente exerderen eensomme van duijsent gl."

De resolutie is ondertekend door buurmeester Marten Jacobsz Mets, drie schepenen en vier vieren(raden). (*Vergaderingsbesluiten 1697-1797, Gem.Arch.*

Blaricum). Niet alleen de kerk was spoedig herbouwd, maar ook de huizen en boerderijen stonden er spoedig weer. De bekende boerderij “t Hemeltje” b.v., Achterom 5, heeft muurijzers, die het jaartal 1696 vormen.

In 1757 werd de oude Mariaklok vervangen door een nieuwe met het opschrift: “Pieter Seest, Amstelodami, anno 1757? me fecit. Doe deese klok gegooten is was schout en kerkmeester Aaron Duurkant G.L. en buurmeester Hendrik Rigger, anno 1757.” Deze klok was 370 kg zwaar en had een doorsnee van 83 cm. Uit de daarop volgende jaren is weinig over de kerk te vertellen.



De tijdens de tweede wereldoorlog gevorderde klok uit de Hervormde Kerk in Blaricum is nooit meer teruggevonden...

weer 370 kg, maar de doorsnee van de klok was nu 87 cm. Het opschrift op deze klok luidt: “AD 1943 Vi teutonica deporte, AD 1949 Renata”.

In 1934 werd zij onder leiding van de architect Theo Rueter bijzonder geslaagd gerestaureerd. De pleisterlaag werd verwijderd en onder de trekbalken werden sleutelstukken aangebracht van een gesloopt huis in de Turfpoorstraat in Naarden. Bij deze gelegenheid werden constistoriekamer en enige andere kleine vertrekken aangebouwd.

Onder de tweede wereldoorlog werd ook de Blaricumse torenklok gevorderd. Op 31 maart 1943 werd zij door een Heerlense firma verwijderd via een in de rechterkant van de toren gehakt gat. Na de oorlog werd zij ondanks nijvere nasporingen niet terug gevonden, daarom besloot het gemeentebestuur in 1949 de Klokkengieterij ‘Concordia’ te Midwolde opdracht te geven een nieuwe luidklok te gieten. Het gewicht werd

P. Comello en J.G. Koeman, Blaricum/Zaandam.

Bronnen zie: G.A. Blaricum (Vergaderingsbesl.1697) "Tussen Hei en Wei, jrg 1,1 blz.18; jrg 2,4 blz.4 jrg 3,10 blz.3 en jrg 3,11 blz.4

Dit artikel is overgenomen uit TUSSEN VECHT EN EEM - jaargang-5, af1.2 - mei 1975

Historische Kring Blaricum



De Historische Kring Blaricum is opgericht op 14 mei 1982. De doelstelling is behoud van het Blaricumse erfgoed in een zo compleet mogelijk archief.

Enthousiaste vrijwilligers zijn voortdurend bezig met onderzoek en registratie of dragen de bevindingen uit met lezingen en het periodiek Deelgenoot. In de loop van het bestaan van de Kring is een groot aantal omvangrijke publicaties verschenen; we noemen Het Eeuwboek, Het Hooibergenboek, Groeten uit Mooi Blaricum, waarin opgenomen een selectie van ruim 1.800 originele Ansichtkaarten van Blaricum plus een DVD met een groot aantal afbeeldingen van Ansichtkaarten die niet in het boek zijn afgedrukt.

De website historischekringblaricum.nl biedt uitgebreide informatie over de activiteiten, lezingen, actualiteiten, de actualiteitenagenda en meer.

Het gebouw van de Kring vindt u aan de Brinklaan 4/A in Blaricum.

U bent welkom op woensdag- en zaterdagmiddag van 14.00 uur tot 16.00 uur.

ALS u dit niet kunt lezen
moet u bij de Valk Hensbergen wezen!

VOOR
BRILLEN,
CONTACTLENZEN
EN OOGMETINGEN

De Valk Hensbergen Opticiens

Brink 16 • 1251 KW Laren NH • Tel: 035 - 538 27 38 • www.devalkhensbergen.nl



HERMAN VAN DER HEIDEN Puinrecycling BV

HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.

LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20

info@puinrecyclinghuizen.nl

WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL

BeeldBankBlaricum.nl

Het digitale fotoarchief van de Historische Kring Blaricum

Op www.beeldbankblaricum.nl kan iedereen kennis maken met historische afbeeldingen van Blaricumse dorpsgezichten, portretten en groepsfoto's, boerderijen, markante huizen, straatjes, oude ansichten, schoolfoto's, enz.

Ontdek op www.beeldbankblaricum.nl de mooiste beelden uit ons verleden.

'Uw kruidenier om de hoek'



Blaricum



*Elke dag van de
week open:
maandag t/m
zaterdag van
08.00 - 21.00 uur,
iedere zondag van
12.00 - 18.00 uur*

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

Historische Kring Blaricum

